

II O Convention 169

Ilocano Version

II O CONVENTION NO. 169

Ilocano Version

TRANSLATED AND ORIGINALLY PRINTED IN
1997 BY THE BUREAU OF RURAL WORKERS-
DEPARTMENT OF LABOR & EMPLOYMENT
REPRINTED BY: CIPRAD - COALITION OF IN-
DIGENOUS PEOPLES ADVOCATES, 2005.

P R E F A C E

Three major issues are considered to be crucial to the survival and development of the Philippines' indigenous peoples as distinct peoples: sovereignty over their "ancestral domain"; the right to preserve, promote and develop their own culture and identity with considerations of their dignity; and, the right to continue and adapt their own political, social and judicial organizations.

These problems were taken into account by the Philippine government to accept and bring into force ILO Convention No. 169. The challenges calls for the immediate action by the government and its instrumentalities for the collective studies of the Convention within the Philippine context.

We hope that other concerned agencies and institutions will also participate and offer its services for the immediate ratification of the Convention which is the only instrument that will guarantee protection of the rights and respect for the integrity of our indigenous peoples.

SANGALUBONGAN NGA TARIPNONG ITI PANAGTRABAHO

Katulagan 169

KATULAGAN MAIPANGGEP KADAGITI KATUTUBOKEN TRIBU KADAGITI NAWAYA NGA PAGILIAN

Ti Kadagupan nga Taripnong ti Sangalubungan nga Timpuyog iti Panagtrabaho,

Naangay sadiay Geneva iti babaen ti Mangimatmaton nga Bagi ti Sangalubungan nga Opisina iti Panagtrabaho, sapay ket ta napagtungtunganda iti maika-76 nga sesionna idi Hunio 7, 1989, ket

Nalatak dagiti Sangalubungan nga Pagwadan nga linaon dagiti Katulagan ken Singasing para kadagiti Katutubo ken Tribu, 1957, ket

Naipalagip dagiti intuding ti Sangalubungan nga Deklarasion dagiti Karbengan ti Tao, ti Sangalubungan nga Tulag maipapan iti Karbengan iti Panagbiag, Kagimongan ken Kultura, ti Sangalubungan nga Tulag maipapan dagiti Karbengan iti Gimong ken Pulitika, ken adu pay nga kasuratan tapnon maipad ti panangidumduma, ket

Naipamatmat nga dagiti dinur-asaan ti linteg para it sangalubungan manipud pay idi 1957, agraman dinur-asaan ti kasasa-ad dagiti katutubo ken tribu nga agranated iti amin nga paset iti lubong, ngarud naipabeng nga mainaw dagiti baro nga amnuroten sangalubungan tapnon mapunas dagiti makapadakes a linaon dagiti imun-una nga amnuroten, ket

Naanuan nga dagiti arapa-ap dagitoy nga tattao nga maaddaan iti karbengan nga mangimaton, iti bukodda nga institusion, wagas iti panabiag ken panangkalkikagum iti pagbiaganda ken tapnon matagnayon ken ad-adda pay nga dumur-as dagiti bukodda nga pagsasao, ken panmati, iti las-ud ti pagilian a pagnaanadanda, ket

Naipakita nga iti adu nga paset iti lubong, dagitoy nga tattao awan pannakabalinda nga mangsagrap kadagiti kangrunaan nga karbengan tao nga kapadpada koma dagiti kaaduan nga agnanaed iti pagiliananda kasta pay nga dagiti linteg, pammati, kostumbre ken kapanunotanda ket malupit-lupit, ket

Naipasimudag met dagiti naisangsangayan nga kontribusion dagitoy nga katutubo ken tribu tapnon mapabaknang ti kultura, panagtutunos iti kagimongan ken nakaparsuaan tapnon mapamuyay ti panangkay-kaysa ken timpuyog iti sangalubongan, ket

Nalatak nga dagiti sunaganand nga alagaden ket nabukelda babaeln ti pannakitimulog ti United Nations, Food and Agriculture Organization, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, ken World Health Organization, agraman ti Inter-American Indian Institute, agpapan pay naisingsing nga agtutuhloy daytoy nga panangkaykaysa tapnon maingunamgunan ken masieto ti pannakaramat dagitoy nga alagaden, ket

Napagnunumuan nga inayon dagiti sumagmamano nga singsing nga nainanad iti madama a marebisar nga Katulagan Maipanggep Dagiti Katutubo ken Tribu, 1957 (Blg. 107) nga isu ti maikapat a paset iti listaan daigit mapapatang iti daytoy nga taripnong, ket

Namiris nga dagitoy nga singsing ket mairagpin a kas may sa nga katulagan sangalubongan nga mangsukat iti Katulagan Maipanggep Dagiti Katutubo ken Tribu, 1957;

Napasingkudan iti maika-duapulo-kepilio nga aldaw iti Huno tawen Sangaribu-o-siam-a-gasut walopulo-kesiam, daytoy nasao nga Katulagan nga mabaln nga maavag nga Katulagan Maipanggep Dagiti Katutubo ken Tribu, 1989.

Umuna nga Paset, KADAGUPAN NGA ALAGADEN

Artikulo I

1. Daytoy nga Katulagan maituding para kadagiti:

(a) tribu kadagiti nawaya nga pagilian nga ti kagimongan, kultura ken kasasaad ti panabiagda ket maisupad kadagiti dadduma pay nga paset iti pagiliananda, nga ti kasasaadda ket iturturayan ti entero weno, paset ti bukodda nga kostumbre weno tradision weno kas insaad iti babaeln linteg nga naisangsangayan;

(b) tattao kadagiti nawaya nga pagilian nga mabigbig nga katutubo agsipud ta isuda ti naniipudan dagiti tattao nga agindeg iti daya nga pagilian, weno paset iti daya nga pagilian, manipud iti pannakasakop weno pannakakolonisada weno idi maituding ti agdama nga beddengen ti estado nga, malaksid ti kasasaadda iti babaeln ti linteg, ket nataginayon dagiti sumagmamano nga institusionda iti gimong, pagbiagan, kultura ken pulitika.

(2) Ti bukod nga pagilasinan kas katutubo weno tribu ket rebberng nga bigbiggen a kas kangrunaan nga pagilasinan tapnon maanuan dagitoy nga grupo nga isu ti pagpayan daytoy nga Katulagan.

(3) Ti panangaramat iti termino "tattao" iti daytoy nga Katulagan ket saan a rumbeng nga ipapan nga addaan iti uray ania a pannakainang iti karbengan a mabaln nga iden daytoy a termino iti babaeln ti linteg sangalubongan.

Artikulo 2

1. Dagiti gobierno rebhengenda nga mangruk-ar babaen iti pannakibinnuig dagitoy nga tattao, dagiti nakaykayasa ken sistematiko nga tignay tapnon masakniban dagiti karbengan dagitoy nga tattao ken tapnon maipannanama iti kaaddat respeto iti kina-taknengda.
2. Dagiti kasta nga tignay ket pakajiramanan dagiti sumaganad:
 - (a) panangisierito nga dagiti kamkameng dagitoy nga tattao ken maikkan kadagiti benepisio nga kapadpada dagiti karbengan ken oportunidad nga ipaay dagiti nailian nga linteg ken alagaden para kadagiti sabsabali pay nga kameng ti populasion;
 - (b) panangitandudo ti husto a pannakagun-od dagiti karbengan nga nainginongan, iti pagbiagan ken kultura dagitoy nga tattao nga addaan respeto iti bukkoda a gimong, kultura, dagiti kostumbre ken kannawidan agraman dagiti institusionda;
 - (k) panangitulong kadagiti kamkameng dagitoy nga tattao tapnon mapaksiat dagiti bangan sosio-ekonomiko iti nagbaetan dagiti katutubo ken sabsabali pay a kameng ti nailian nga komunidad iti wagas nga adda pakainudinganna kadagiti kalkalkaguman ken turongen ti biagda.

Artikulo 3

1. Dagiti katutubo ken tribu maipannanama nga sagrapenda koma nga entero dagiti karbengan tao ken dagiti kangrunaar nga wayawaya nga awan pulos iti tubeng wenno panangpiliit. Dagiti probision daytoy nga Katulagan ken maipaay nga awan iti deskriminasion lalaki man wenno babai ti kameng dagitoy nga tattao.

2. Awan koma ti uray ania nga klase ti puersa wenno pangpiliit ti maaramat a panglabasing kadagitoy nga karbengan tao ken kangrunaan nga wayawaya dagitoy nga tattao, agraman dagiti karbenganda nga nailianand iti daytoy nga Katulagan.

Artikulo 4

1. Dagiti naisangsangayan nga linteg maruk-atan koma kas mayannatop tapnon masaluadan ti katarao, institusion, sanikua, panagrabaho, kultura ken pagnamedan dagitoy nga tattao.
2. Dagiti naisangsangayan nga linteg saan koma nga maikontra kadagiti wayawaya nga arapaapen dagitoy nga tattao.
3. Ti panangsagrap kadagiti kadawyan a karbengan kas umili, nga awan iti panangpiliit, ket saan koma nga madadadel iti ania man a wagas kadagitoy naisangsangayan nga linteg.

Artikulo 5

- Ti pannaka-aramat dagiti alagaden iti daytoy nga Katulagan:
- (a) dagiti nainginongan, nairrelihionan ken naispirituhan nga parnmati ken kannawidan dagitoy nga tattao ket kasapulan nga marekognisar ken masakniban, kasta pay nga maikkan iti umiso nga panangamris iti klase ti parikut nga sangsanguenda nga pada-pada kas grupo wenno saggaysa.
 - (b) ti kinatakneng dagiti parnmati, kannawidan ken institusion dagitoy nga tattao ket kasapulan a mar respeto;
 - (k) Dagiti annuroten nga agpanngep nga mangkissay kadagiti rignigat nga mapadpadasan dagitoy nga tattao iti panangsangoda kadagiti baro nga urnos iti biag ken trabaho rumbeng nga mapataud. Baeten iti partisipasion ken tulong dagiti apektado nga tattao.

Artikulo 6

1. Iti panangipatungpal dagiti probision daytoy nga Katulagan dagiti agturay nimbengda nga:
 - (a) kumonsulta kadagiti nadakamat a tattao, babalen kadagiti nabagay nga pampususan ken iti partikular baeten pannakabagida nga institusion, no kasta nga marukruk-atan dagiti alagaden ti lehislatura ken administrasion nga deretso nga makaapekto kadakuada;
 - (b) mangaramid iti pampususan tapnon nawaya a makitaripnong dagitoy nga tattao, nga maipadpada met laeng kadagiti dadduma nga sektor iti populasion, iti amin nga addang iti panagdesision kadagiti mabotosan nga institusion agraman administratiba ken dadduma pay a sangga ti turay nga addaan responsibilidad para kadagiti polisia ken programa nga maipaay kadakuada;
 - (k) mangaramid iti pampususan tapnon naan-anay iti panagduras dagiti bukod nga institusion ken tignay dagitoy nga tattao, ken kas maiananap mangted iti mausar tapnon magun-od daytoy nga panagduras.

2. Dagiti konsultasion nga maaramid kas sagudayen daytoy nga Katulagan ket maipatungpal koma nga napudpudno ken iti tumutop a porma a maibagay iti agdama nga kasasaad, tapnon mangapat dagiti gandaten wenno gungun-oden daytoy nga Katulagan.

Artikulo 7

1. Dagiti tattao nga maseknan ket addaan iti karbengan nga agdesision kadagiti bukodda nga pryoridad agturong iti panagduras nga adda kainuudingan iti biag, pammati, institusion, ken naespirituan nga ragsakda agraman dagiti daga nga saksakupen wenno araramatenda, maaddaan iti kontrol kadagitoy; iti wagas a kasapulan, tapnon maparnuay ti rang-ay iti pagbiagan, kagimongan ken kulturada. Mainayon pay, makigamuloda iti pannakausat, pannakaipagna ken panangamiris kadagiti plano ken programa para

iti nailian ken inrehionan a panagduras nga deretso nga makaapekto kadakuada.

2. Ti panangingatoy iti kasasaad ti biag ken trabaho kasta pay iti klase ti salun-at ken edukasion dagitoy nga tattao, babalen iti partisipasion ken pannakikaykaysada, isu ti kangrunaan nga banag tapnon enteramente ti panagduras ti ekonomia iti lugar nga masakapunda. Dagiti naisangsangayan nga proyekto kadagiti luglugar nga adda parikutna ket maparnuay tapnon maiturong iti dayta nga panagduras.
3. Dagiti gobierno, no bilang kasapulan, ket mangirusatda kadagiti panagadal no kasanot panagtitimlulong dagiti tattao nga maseknan tapnon maaniris ti gapuanan dagiti plano iti panagduras kadagiti bambanang naespirituan, kultura, ken luglugar pagnanaedanda. Ti resulta dagitoy nga panagadal ket maaramat nga kangrunaan nga pagrurkodan iti pannakaipagna dagitoy nga programa ken balabala.
4. Dagiti turayen pasingkedanda dagiti annuroten, iti pannakikaykaysa dagitoy tattao nga maseknan, tapnon masalubadan ken mataginayon ti aglawlaw nga teritorya nga pagnanaedanda.

Artikulo 8

1. Iti pannakaipatungpal dagiti nailian nga linteg ken annuroten kadagitoy nga tattao, maikkan koma iti umiso nga respeto dagiti ugali ken sursurotenda nga paglintegan.
2. Karbengan dagitoy nga tattao nga pagtalinaeden dagiti bukodda nga ugali ken institusion, no bilang maiananurot dagitoy, kadagiti kangrunaan nga karbengan nga linaon ti nailian nga sistema iti linteg agraman dagiti bigbigben iti sangalibongan nga karbengan ti tao. Maipasdek met koma dagiti pagannurotan, no kas kasapulan, tapnon maaisut dagiti parikut a mabaln a runsua ti panakaipatungpal daytoy nga prinsipio.
3. Iti panangipatungpal iti parapo 1 ken 2 iti daytoy nga Artikulo, saan koma nga tubeng kadagiti kamkameng dagitoy nga tattao iti panangaramatda kadagiti karbenganda kas makipagili ken iti panangakem iti rebhengenda iti daytoy.

Artikulo 9

1. No bilang may aninatop kadagiti nailian nga sistema ti linteg ken dagiti bigbigbigen ti sangalibongan nga karbengan tao: marespeto koma dagiti kannawidan nga araramaten dagitoy nga tattao tapnon marisut dagiti kasonkaso dagiti kamengda.
2. Ti kannawidan dagitoy nga tattao no maipanggep iti panangiyetnag iti pannusa ket iikkan koma iti konsiderasion dagiti autoridad ken korte nga mangigigem kadagita nga kaskaso.

Artikulo 10

1. Iti panangiyetnag kadagiti pannusa kas sagudayen iti pangsapasap nga linteg kadagiti kamkameng dagitoy nga tattao, masukimat koma ti kasasaad ti ekonomia, gimong ken kulturada.
2. Iti pannakapili ti pannusa maikkan ti preferensia dagiti pannusa malaksid iti panangikulong.

Artikulo 11

Iti panangpilit kadagiti kamkameng dagitoy nga tattao tapnon mangted iti unkapilitan nga personal a panagserbi iti ania man a wagas, mabayadan man wenno saan, ket maipariti ken dusaen ti linteg, malaksid kadagiti kaso nga nailanad iti linteg nga para kadagiti amin nga umili.

Artikulo 12

Dagitoy, nadakannat a tattao ket masalakniban kadagiti pana-ngabusong kadagiti karbenganda ket maikkanda iti kabaelan nga sumango iti pagikuman, agmaymaysada man wenno wenno kadagiti pannakabagbagida, tapnon natatalged iti salaknib kadagitiy nga karbenganda. Maiwayat koma dagiti annuroten tapnon maaddaan

iti kabaelan dagitoy tapnon niakaawat ken tapnon maawatanda kadagiti bista ket no kasapulana kadagiti interprete ken ania pay nga wagas a nasamay.

PASET II. DAGDAGA

1. Iti panangaramat ti sagudayen daytoy nga Paset ti Katulagan raemen koma dagiti turayen dagiti naisangsangyan nga kaipapanan iti kultura ken naespirituan nga kapanunotan dagitoy nga tattao maipapan iti relasionda iti daga wenno teritorio, wenno agpada kas kasapulan, nga naokuparan wenno ususaranda, ken ti naparibeng nga sangsangkamaysa nga aspeto daytoy nga relasion.
2. Iti panangaramat iti termino nga "dagdaga" iti Artikulo 15 ken 16 ket mainayon ti konsepto ti teritorio, nga kayatna a sawen ti entero nga masaksakupan nga lugar nga okokuparan wenno ususaren dagitoy nga tattao.

Artikulo 14

1. Dagiti karbengan iti panagtagikua ken panagaramat dagitoy nga tattao iti dagdaga nga dati nga masaksakupanda ket mabigbig. Kasta pay, maparnuay dagiti linteg kas mayaninatop tapnon masalakniban ti karbengan dagitoy a tattao tapnon usaranda dagiti dagdaga nga numan pay saada laeng nga isu ti mangsaksakup, ngem ketdi datin nga pappapananda tapnon agsapul da iti pagbiag ken dagiti sigud nga araramidenda. Napangruna nga atension ti imated iti kasasaad dagiti tattao nga agakar-akar ken agum-uma.
2. Dagiti turayen ket mangrusat kadagiti napateg nga addang tapnon maamuan dagiti dagdaga nga dati a masaksakup dagitoy nadakannat a tattao, ken maaginayon ti proteksion dagiti karbenganda nga mangokupar ken mangtagikua.
3. Dagiti naanany nga annuroten ket maingagin iti nailian a sistema ti linteg tapnon marisut ti pakikut iti daga dagitoy nga tattao.

Artikulo 15

1. Dagiti karbengan dagiti nasao nga tattao kadagiti nainisugudan a kinabaknang iti daga ket naisangsangyan ti pannakasalaknina. Dagitoy nga karbengan ket pakairamanan ti karbengan dagitoy nga tattao nga makigamulo iti panakausar, panangirurong ken panangraginayon kadagitoy nga kinabaknang.
2. Kadagiti kasonkaso nga ti Estado ti makinkukua kadagiti mineral wenno kinabaknang nga nagune'g iti daga wenno kadagitay karbengan iti sabsabali pay nga kinabaknang kadagita nga daga. Ket imantener dagiti turayen dagiti pagannurotan tapnon maamad no ania ket no kasano ti kadakkel ti interesda a mapervisio, sabbay nga ipagna wenno iwayat dagiti programa iti eksplorasion wenno panagarnat kadagita nga kinabaknang iti daga. Dagitoy nasao nga tattao ket kasasapulan maaddaan iti gundaway a makikappeng kadagiti benepisio dagita nga aktibidades, ket maikkanda met iti maiyataday nga bayad iti man a dadael a maigapu kadagita nga aktibidad.

Artikulo 16

1. Kas maiparbeng kadagiti sumaganad a parapog iti daytoy nga Artikulo, saan a maikkat dagiti nasao nga tattao kadagiti dagdaga nga naokuparanda.
2. No kasapulan a maiyakar dagitoy nga Tattao kas naisangsangyan nga gumuat, dayta a panangyakar ket maaramid laeng no adda nawaya ken nalawag nga pannalubos dagiti masaknan a tattao. No saan a maala ti pannalubos, agbanag laeng dayta a panangyakar no masurot dagiti natutuding a pagannurotan iti babaen ti nalian a linteg ken regulasion, maibilang ti sapasap a senso kas naitutop, tapnon maaddaan ti oportunidad ken tapnon nasamay ti representation dagitoy nga tattao.
3. No kasapulan, maaddaan ti karbengan dagitoy nga tattao nga agsubli kadagiti nainisugudan a dagdagada. Kalpasan nga dagiti maigapu iti panakayakarda ket nawaswas.

4. No bilang saanda a makasubli, kas maiyataday iti katulagan, wenno no awan ti kasta nga katulagan, iti babaen dagiti natutuding nga annuroten, maikkan dagitoy nga tattao iti isu amin a kasonkaso kadagiti dagdaga nga ti klase ket estado iti babaen ti linteg ket kapadpada ti dari nga inokuparanda. maiyataday iti agdam a kasapulanda ken iti masakbayan a pannakagamulona. No pagayatan dagiti masaknan a tattao nga mabayadan iti kuarta wenno sanikua, kasta ti pannakabayada iti babaen ti umdas a garantya.
5. Dagiti tattao nga naiyakar ket umdas ti pannakabayaditi ania man a rumsua a pukaw ken dadael.

Artikulo 17

1. Dagiti annuroten nga intuding dagiti masaknan a tattao maipanggep ti pannakayalis ti karbengan iti dagdaga para kadagiti kamkameng ket maresperar.
2. Kasapulan a makonsulta dagiti tattao nga masaknan no mapagsasartian ti kabalnanda nga mangyawayat kadagiti dagdagada wenno kalikagumanda nga yawayat dayta a karbengan iti luar ti bukodda a komunidad.
3. Ti sasinoman a saan a kameng dagitoy nga tattao maparitan nga manggundaway kadagiti kostumbreda wenno agsipud iti kaawan ti panakaawarda kadagiti linteg tapno naananay ti pangyagitua ken panangyasar iti dagdaga nga kukuada.

Artikulo 18

Maaddaan kadagiti umdas a dusa iti babaen ti linteg para kadagiti awanan pannalubos a panangserrek, wenno panangararnat, kadagiti dagdaga dagiti masaknan nga tattao, ket dagiti turayen mangiyawayat kadagiti annuroten tapnon malalapan dagitoy a pagbasolan.

Artikulo 19

Dagiti nailian nga programa iti agrario iyemagna kadagitoy maseknan a tattao ti kapadpada ngatrato nga maparay kadagitoy sabsabali pay nga sektor iti populasion maipanggep iti:

- (a) Alagaden tapnon manayonan ti daga para kadagitoy nga tattao no aiwan ti undas a lugar nga makaiipay iti kasapulan para iti normal a panagbiag, wenna para iti posible nga iyaadu ti bilangda;
- (b) Alagaden tapnon maparmany dagiti kasapulan nga panagdur-as kadagitoy dagdaga nga addan iti imet dagitoy nga tattao.

PASET III: PANAGKALAP ITI AGRABAO KEN KASASAAD ITI TRABAHU

Artikulo 20

1. Dagiti turayen mangiyawat kas may araday iti balabala ti nailian nga linteg ken dagiti annuroten, ken iti pannakibulig dagiti nasao nga tattao, kadagitoy naisangsayan nga annuroten tapno maparmany ti naananay nga salaknib a mainaig iti panagkalap iti agrabaho ken kasasaad iti pagtrabahuan para kadagitoy mangmangged nga aggapu kadagitoy nga tattao, no bilang dida masakniban kadagitoy linteg nga agpaay kadagitoy amin nga mangmangged.

2. Dagiti turayen arandinda iti amin a kabaclanda tapnon mapasar deng ti ania man a deskriminasion iti nagbaetan dagiti mangmangged nga aggapu kadagitoy nga tattao ken sabsabali pay nga mangmangged, nangnangruna iti:

- (a) iseserrek iti trabaho, agraman naestilo nga trabaho, kasta mei kadagitoy annuroten iti promosion ken pannakaital-o iti puesto;
- (b) padapada nga bayad para iti trabaho nga pumadpada iti dag-senna;

(k) tulong medikal ken sosial, natalged ken nasalun-at a pagtrabahuan, amin a benepisio iti seguro sosial agraman dagiti mainaig nga benepisio iti panagtrabaho, kasta pay ti panagbalay,

(d) karbengan iti panagorganisa ken nawaya nga legal nga aktibidad dagiti union obrero, ken the karbengan a mangpasingked kadagitoy kolektiba nga katulagan kadagitoy organisasion dagiti akinkukua iti pagtrabahuan ken dagiti mangmangged.

3. Dagiti alagaden a maparmany pakabilangan dagiti alagaden a mangpanamama:

(a) nga sagrapen dagiti mangmangged nga aggapu kadagitoy masakniban nga tattao, agraman dagiti napanapanawen nga agrabaho, dagiti sagpamansan nga agrabaho, ken dagiti agakar-akar nga mangmangged iti agrikultura ken sabsabali pay a panggedan, kasta pay met dagiti inserrek dagiti kontratista, ti proteksion nga iden ti nailian a linteg ken aramid kadagitoy mangmangged iti isu met laeng a sektor, ken tapnon maipanganetne kadakuada dagiti karbenganda iti babaen dagiti linteg iti panagtrabaho ken kadagitoy pampususan iti kasonkaso nga mailukat para kadakuada;

(b) nga dagiti mangmangged nga aggapu kadagitoy nga tattao ket dida maisesba kadagitoy kita ti pagtrabahuan nga makaperdi iti salun-at, nangnangruna iti panagaramat iti pestisidio ken dagiti makasabidong a banag;

(k) nga dagiti mangmangged nga aggapu kadagitoy nga tattao ket dida makapadas iti nalpiti a sistema iti panagkalap kadagitoy mangmangged, agraman iti panangalila ken ina-adipen a panagpabayad iti utang;

(d) nga dagiti mangmangged nga aggapu kadagitoy nga tattao agsagrap iti maipada nga oportunidad ken kapada ngatrato iti panagtrabaho dagiti lallaki ken habbai, agraman pay proteksion iti panagbabuso iti seks.

4. Nainangruna nga atension ti maied tapnon mabangon ti undas nga serbisio iti inspeksion para kadagitoy mangmangged nga kameng dagiti nasao nga tattao iti pannakitegedda, tapnon maipanamama ti pannakasurot dagiti alagaden iti daytoy a Paset daytoy a Katulagan.

**PASET IV: PANANGISURO TI
BOKASIONAL, DAGITI PARTI UAT TI INA
KEN INDUSTRIA KADAGITI AW-AWAY**

Artikulo 21:

Dagiti kameng dagiti tattao nga nasao keyt sagrapenda dagiti gundaway nga mabalina a pumadpada kadagitay mai-itied iti sabsabali nga umili maipapan annuroten iti panangisuro iti bokasional.

Artikulo 22

1. Dagiti annuroten ket maisaad tapnon maingunangian ti boluntario nga partisipasion dagiti kameng dagitoy nga tattao maipanggep kadagiti programa iti panangisuro ti bokasional nga sapasap ti usarna.
2. No kas pangarigan dagiti agraira nga programa iti panangisuro ti bokasional nga sapasap ti usarna ket dida masabat dagiti naisangsangayan a kasapulan dagiti maseknan a tattao, dagiti turayen, iti babaen ti pannakitinmulong dagitoy nga tattao, ket mangsagana kadadagiti alagaden iti naisangsangayan a programa iti panangisuro ti bokasional agraman dagiti pasilidadas.
3. Ania man a naisangsangayan a programa iti panangisuro ti bokasional ket agbasar iti ekonomia, kondision ti gimong ken kultura ken praktikal a kasapulan dagiti maseknan a tattao. Ania man a panagadal maipapan kadagitoy ket maaramid iti pannakitinmulong kadagitoy nga tattao, nga agpapapan pay makonsulta iti panangbangon ken pannakaipagna dagitoy naisangsangayan a programa iti panangisuro ti bokasional, no bilang pasingkedanda.

Artikulo 23

1. Dagiti partuat ti ina ken dagiti industria nga naipasdek iti komunidad, kasta pay dagiti apaghusto nga ekonomia ken naisigudan nga araramid dagitoy maseknan nga tattao, kas koma iti pananganup, panagkalap, panagsilio ken panagburas, ket mabigbig a napateg a banag tapnon mapagralinaed dagiti kulturada ken ti panagdur-as ti bukodda nga ekonomia ken panagdur-as. Dagiti turayen, iti pannakitinmulong dagitoy nga tattao ken kas kasapulan, isertoda nga dagitoy nga aktibidades ket mapapigsa ken maibur-as.
2. Maibatay iti singsing dagiti maseknan nga tattao, maited dagiti tumutop nga tulong teknikal ken kuarta no bilang kasapulan, maikappeng kadagiti nakasigudan a teknolohiya ken kasasaad ti kultura dagitoy a tattao, agraman pay ti kinapateg ti agtutuloy ken padapada nga panagdur-as.

PASET V: SEGURO SOSIAL KEN SALUN-AT

Artikulo 24

Dagiti sistema ti seguro ti gimong ket maiyetrang nga agtutuloy kadagiti maseknan nga tattao, ket maiyaplikar nga awanan deskriminasion kontra kadakuada.

Artikulo 25

1. Dagiti turayen igunagunamanda nga umdas ti serbisio iti salun-at nga maited kadagiti maseknan nga tattao, wenna mangted kadakuada kadagiti kasapulan tapnon isuda ti mangaramid iti disenyo ken mangiyetrang kadagitoy nga serbisio baeten iti bukodda nga responsibilidad ken tenggel, tapnon masagrapda ti kangatuan nga pagrukodan para iti salun-at ti bagy ken ti panunot.

2. Dagiti serbisio ti salun-at, no adda kabalinanna, agtraeng kadagitoy bukodda a luglugar. Dagitoy nga serbisio sapay koma ta maplano ken mated baeten ti pannakitiinuliong dagiti maseknan nga tattao ket nairagpin kadagitoy kasasaad ti ekonoma, hiograpia, gimong ken kulturada agraman dagiti kadaanan a pannakaitipid ti sakit, estilo ti panagagas ken medisina.
3. Ti sistema ti panangtaripato iti salun-at ket maiparbeny a mangted iti panangisuro ken trabaho para kadagitoy nakabase iti lugarda nga agrabrabaho para iti salun-at, ket maipangruna ti panangtaripato iti salun-at kabayatan a mapapigsa ti pannakiuman kadagitoy dadduma pay nga serbisio a mangtaripato iti salun-at.
4. Ti pannakaiyetrang dagiti kasta a serbisio iti salun-at ket maikoordenar kadagitoy alagaden iti gimong, ekonomia ken kultura iti pagilian.

PASET VI: EDUKASION KEN WAGAS TI PAGWARNAKAN

Artikulo 26

Maipayat dagiti alagaden tapnon maipannanma nga dagiti maseknan nga tattao ket maaddaan iti oportunidad nga makadal iti amin a tukad nga no adda pannakabalina pumadpada iti kadagupan ti nailian a komunidad.

Artikulo 27

1. Dagiti programa ken serbisio iti edukasion para kadagitoy maseknan a tattao ket maipangruna ken maipangruna iti babaen ti pannakitiinuliong kadakuada tapnon masungbatan dagiti maisangsangayan a kasapulanda, ken inayon metten dagiti pakasaritanda, dagiti pagsiriban ken teknolohiada, dagiti pannamati nga ilalaenda ken dagiti amin pay nga ararapaapenda iti gimong, ekonomia ken kulturada.

2. Dagiti makabalin nga autoridad ket isertoda ti panagadal dagiti kaneng dagitoy maseknan nga tattao ken ti pannakigamoloda iti panakabalabala ken pannakaipaturpal dagiti programa iti edukasion, tapnon naanayat ti pannakaiyakar ti responsibilidad para iti panangtarawid kadagitoy nga programa kadagitoy nga tattao kas maiparbeny.
3. Kasta pay, dagiti turayen ket bigbigenda ti karbengan dagitoy nga tattao a mangpaspasdek iti bukodda nga institusion ken pasilidad iti edukasion, no la ketdi dagita nga institusion ket maragardad dagiti pagrukodan nga muding dagiti makabalin nga agturay iti babaen ti konsultasion kadagitoy nga tattao. Dagiti naananay a kasapulan ket mated para iti dagitoy nga ganuat.

Artikulo 28

1. Dagiti annak nga agtaud kadagitoy nga tattao, wen ken no mabalin, maisuro nga agbasa ken agsurat iti bukodda nga pagsasao wenno iti pagsasao nga kadawyan nga ususaren ti grupo nga pakakarranganda. No sean a mabalin, dagiti makabalin nga autoridad ken makikonsulta kadagitoy nga tattao tapnon magun-od dayta nga panggepen.
2. Dagiti umdas a kasapulan ket maibuat tapon maipannanma nga dagitoy a tattao ket maaddaan iti oportunidad nga makapagsao nga nalang iti nailian a pagsasao wenno iti mayas kadagitoy nadiilian a pagsasao ti pagilian.
3. Dagiti paglintegang ket maibusat tapnon mataginayon ken magunamgunan ti idudinas ti bukod a pagsasao dagitoy a tattao.

Artikulo 29

1. Iti pannakaiyaranwan ti sapsap a pagsiriban ken lainy tapnon matulungan dagiti annak dagitoy nga tattao tapnon husto ti partisipasion ken pumadpada iti bukodda nga komunidad ken iti nailian a komunidad ti agbalin a ganuat ti edukasion dagitoy nga tattao.

Artikulo 30

1. Dagiti turayen ket mangiyawayarda kadagiti amnuroten a maibagay kadagiti tradision ken kultura dagitoy nasao nga tattao. maipakarammo kadakuada dagiti karbengan ken akemda. nangruna no maipapan ti panagtrabaho, oportunidad ti ekonomia, banbanganang maipanggep ti edukasion ken salun-at, pagsaya-atan ti gimong ken dagiti karbenganda nga agritud ti daytoy nga Katulagan.
2. No kasapulan, daytoy ket maaramid babaen ti translation a naisurat wemmo iti panangusar iti sapasap a warrikan a ti

Artikulo 31

Dagiti alagaden iti edukasion ket maibandudo iti amin a paset ti nailian a komunidad, ken nangnangruna kadakuada nga deretso nga addaan pannaktiakunaynay kadagiti nasao nga tattao, tapnon mapunas ti makapadakes nga imelda kadagitoy nga tattao. Tapnon maragpat daytoy, dagiti gannuat ket maipanknek tapnon dagiti libro ti pakasaritaan ken amin a materiales iti panangisuro mangted iti husto, nalawag, uniso ken pudno nga pangiladawan kadagiti kaginongan ken kultura dagitoy nga tattao.

PASET VII: PANNAKITAKUNAYNAY KEN PANNAKIKAYKAYSATI LABES DAGITI PAGBEDDENGAN

Artikulo 32

Dagiti gobierno ket mangarahid kadagiti maiparbeng a pagannurotan, agramanan dagiti katulagan para iti sangalubongan, tapnon mayapura ti pannaktiakunaynay ken pannaktikaykaysa dagiti katubobo ken tibui ti labes dagiti beeddengda, agramanan kadagiti aktibidad iti tay-ak ti ekonomia, kaginongan, kultura, panmati ken nakaparusaan.

PASET VIII: ADMINISTRASION

Artikulo 33

1. Dagiti autoridad iti turay nga addaan iti responsibilidad kadagiti banbanag a linaon daytoy nga Katulagan ket isertoda nga adda dagiti ahensia wemmo sabsabali pay a mekanismo nga mangipatungpal kadagiti programa nga agpaya kadagitoy nasao nga tattao, ken ipanamamada nga addaanda iti kabaelan nga tarawidwidan ti akem a naipanna kadakuada.
2. Dagitoy nga programa ket ikamayonna:
 - (a) ti panagplano, panangipaka-ammo, panangipatungpal ken panangamiris, iti pannaktimulong dagiti tattao nga maseknan, kadagiti pagannurotan kas nailanad iti daytoy nga Katulagan;
 - (b) ti panangisingasing kadagiti paglintegan ken dadduma pay nga ahnuroten kadagiti makabaln nga autoridad ken iti superbision iti panangipatungpal kadagita nga amnuroten, iti babaen ti konsultasion kadagiti maseknan nga tattao

PASET IX: GAGANGAY NGA PROBISION

Artikulo 34

Ti naguneg ken masaklupan dagiti pagannurotan nga maaramid tapnon maikkan ti biag daytoy nga Katulagan ket madasig-dasig iti naannawat a wagas, kas maibagay kadagiti kondision nga agraraira iti tunggal pagilian.

Artikulo 35

Ti pannaka-aramid dagiti probision daytoy nga Katulagan ket saan a makapadakes iti karbengan ken benepisio dagiti nasao nga

tattao kas sagudayen dagiti sabsabali pay nga Katulagan ken Singasing, sangalubongan nga instrumento, katulagan, nalian nga linteg, dagiti desision, kaugalian wemmo napagnunuman.

PASET X: PINAL NGA PROBISION

Artikulo 36

Daytoy nga Katulagan ket binaiwanna ti Katulagan Para Kadagiti Nansigundan nga Umili Ken Tribu ti Populasion, 1957.

Artikulo 37

Dagiti pormal a panangpasinkged iti daytoy nga Katulagan ket masapul nga maikomunikar iti Direktor-Heneral ti Opisina ti Sangalubongan nga Panagtrabaho para iti pannakarehistriona.

Artikulo 38

1. Daytoy nga Katulagan ket agbalin nga epektibo laeng kadagiti Kameng ti Sangalubongan nga Organisasion ti Panagtrabaho nga ti panangpasinkgedda ket narehistro iti Direktor-Heneral.

2. Agbalin nga epektibo daytoy kalpasan ti sangapulo-ket-dua nga bulan manipud iti petsa nga ti panangpasinkged ti dua nga Miembro ket narehistro iti Direktor-Heneral.

3. Kalpasanna, daytoy nga Katulagan ken agbalin nga epektibo iti uray ania nga Kameng iti las-ud ti sangapulo-ket-dua nga bulan manipud iti petsa nga ti pannakapasinkgedna ket narehistro.

Artikulo 39

1. Ti mayasa nga Kameng nga nangpasinkged iti daytoy nga Katulagan ket mabalina nga waswasen kalpasan nga aglabas ti

sangapulo nga tawen manipud iti petsa ti damo nga panagrara daytoy nga Katulagan, babaen iti pannakikomunikar iti Direktor-Heneral ti Sangalubongan nga Opisina ti Panagtrabaho para iti rehistrasiona. Daya a panangwaswas ket agbalin nga epektibo laeng kalpasan iti mayasa nga tawen manipud iti pannakarehistriona.

2. Ti mayasa nga Kameng nga nangpasinkged iti daytoy nga Katulagan nga saan nga nangaramat, iti las-ud ti tawen manipud ti panagturpos ti sangapulo nga tawen nga natituding iti kallabes nga parapo, iti karbenganna nga mangwaswas kas sagudayen daytoy nga Artikulo, ket agtululoy nga siaanurot iti sangapulo pay nga tawen ket, kalpasanna, idawanna manen a mangwaswas iti daytoy nga Katulagan kalpasan nga lumbes ti tunggal sangapulo nga tawen kas ituding daytoy nga Artikulo.

Artikulo 40

1. Ti Direktor-Heneral ti Sangalubongan nga Opisina ti Panagtrabaho ket ipakaammona kadagiti Kameng ti Sangalubongan nga Organisasion ti Panagtrabaho ti maipapan ti rehistrasion iti amin nga panangpasinkged ken panangwaswas nga inkomunikar kenkuana dagiti Kameng ti Organisasion.

2. Iti panangipakaammo kadagiti Kameng ti Organisasion kadagiti rehistrasion dagiti maikadua nga panangpasinkged nga naikomunikar kenkuana, ti Direktor-Heneral ket iwardasna ti atensyon dagiti Kameng ti Organisasion maipapan ti petsa no kaano nga agrarira daytoy nga Katulagan.

Artikulo 41

Ti Direktor-Heneral ti Sangalubongan nga Opisina ti Panagtrabaho ket ipakaammona iti Sekretario-Heneral ti United Nations para iti rehistrasion kas iyaanurot iti Artikulo 102 iti Konstitusion ti United Nations para iti panangpasinkged wemmo panangwaswasna kas nailanand kadagiti naglabas nga Artikulo.

TRANSPARENCIES

No. 1

DAGITI NAARAMID TI ILO PARA KADGITI KATUTUBO KEN TRIBU SAKBAY TI KATULAGAN BLG. 169

1921: Inadal ti ILO ti kasasaad ti panagtrabaho dagiti katutubo ken tribu, nangruna dagiti napilit nga agrabaho kadagiti makuna nga "natibo nga populasion" kadagiti kolonus

1930: Na-adaptar ti Katulagan iti Napilit nga Agrabaho, agturong daytoy kadagiti pagrukodan ken trabrabaho tapnon idur-as dagitoy nga tattao (ITPs)

1952-72: Ti Andean Indian Programme, mayasa nga ahensiyè nga nagkamentangan ti adu nga nasion iti babaen ti panangipangulo ti ILO, naingi saday Argentina, Bolivia, Chile, Colombia, Ecuador, Peru ken Venezuela, nakatulog iti 250,000 nga tattao

No. 2

1953: Ti libro ti ILO nga napaulan, "Dagiti Katutubo: Ti Kabibiag ken Kasasaad ti Pagtabahuan dagiti Nanipudan a Populasion kadagiti Nawayang nga Nasion," ket naipublikar

1957: Nappasingkedan ti Katulagan para kadagiti Katutubo Ken Tribu nga Populasion (Blg. 107): 27 nga nasion ti nangratipikar

1986: Inrekomenta ti ILO Expert Meeting ti pannakarebisar ti Katulagan Blg. 107

Artikulo 42

Kadagiti panawen nga iti konsiderasionna ket kasapulan unay ti Mangtarawidvid nga Bagi ti Sangalubongan nga Opisina iti Panagtrabaho ket idatagna iti Nagkaykaysa nga Taripnong ti mayasa nga report maipapan iti pannakawayat daytoy nga Katulagan ket repasuenha ti kasapulan a pangidatag ti mayasa nga adienda iti Taripnong iti singsing para iti pannakarebisarna entero man wenno pasempaset.

Artikulo 43

1. No bilang ti Taripnong ket mangruk-at iti baro nga Katulagan nga mangrebisar iti daytoy nga Katulagan iti entero wenno pasetna, ngarud, no kas pangarigan di pay, nayetnag ti baro nga Katulagan —

(a) ti panangpasingked ti mayasa nga Kamengg iti baro nga nangrebisar a Katulagan ket ipso jure nga dagus a panangywaswas iti daytoy nga Katulagan, uray pay baeten ti nasao nga Artikulo 39 iti ngato, no bilang ti baro ken nangrebisar nga Katulagan ket agrairan;

(b) no manipud iti petsa no kaano nga agraira ti baro ken nangrebisar a Katulagan daytoy nga Katulagan ken saanen a maluktan para iti panangpasingked dagiti Kamkameng.

2. Daytoy nga Katulagan ket isu ti makuna nga agraira iti kastoy nga portna ken linaonna para kadagiti Kamengg nga di pay nangpasingked ngenm saan met a nangpasingked iti nangrebisar a Katulagan.

Artikulo 44

Ti Inggles ken Pranses nga bersion ti tekstoy daytoy nga Katulagan ket agpaddpada nga autoritativo.

1988-89: Narebisar ti Katulagan Blg. 107

1989: Napasingkedan ti Katulagan para Kadagiti Katutubo
Ken Tribribu (Blg. 169)

No. 3

DEGITI NASIONA NANGRATIPIKA ITI KATULAGAN BLG. 169 (inggat Abril 1995)

1990: Norway ken Mejico
1991: Columbia ken Bolivia
1993: Costa Rica ken Paraguay
1994: Peru
1995: Honduras

No. 4

PAGDUMAAN TIKATULAGAN BLG. 107

KEN 169
Blg. 107
Blg. 169

- Panang-asimihar Marespeto ti wemno panangsakop panagduduma
- Proteksionista Pangdur-as
- Dereiso kadagiti tao Participasion dagiti tattao Konsultasion
- Temporario nga gimong Permanente nga gimong

No. 5

KATULAGAN BLG. 169

- Pagimbagan: Dagiti alagaden tapnon marespeto
dagiti kadaan a pammati, institusion
ken linteg
- Pagkapsutan: Kaipapanan ti daga ken teritoria a
masaksakupan
- Naidasar: Dagiti alagaden maipapan iti
pankitakunamay kin pankitinmulong iti labes dagiti pagbeddengan
Adda salagden maipapan iti karbengan aga agsubli kadagiti dagdagada

No. 6

PAGBASARAN A KAPANUNOTAN WENNO FILOSOPIA NGA LINAONTI KATULAGAN BLG. 169

RESPEYO—

Respeto kadagiti kultura, kababalin iti biag, tradision ken
nanipudan a linteg

AGTULTULOY ITI BUKOD A PANAGBIAG—

Ipasimudag ti Katulagan a dagito' nga tattao ket agrituloy' nga
agbiag iti nalilan nga gimong' iti laksid ti bukodda nga kinatao, institusion
ken ugugali

PANANGSALAKNIB KEN TULONG—

Ta adda gatad dagiti institusion ken urnos ti biag dagito' nga
tattao, ket ngarud mipaganetget nga masakniban ken ma'idur-as,
Dakkel ti naituloy' dagito' kadagiti nasion a pagmanaedanda

PARTICIPASION --

Adda karbengan dagiti ITPs nga makonsultar ken paset iti proceso iti panagdesisyon kadagiti bambanag a maka-apektar kadakuada

No. 7

TIBALABALA TI KATULAGAN BLG. 169

a) KADAGUPAN A POLISIA

- (1) Responsibilidad dagiti Agturay
- (2) Partisipasion
- (3) Panagrespeto kadagiti tradision

b) ALAGADEN KADAGITI NAPATAK NGA ISYU

- (1) Dagdagta
- (2) Panagkalap iti Agrabaho ken Kondision iti Panagrabaho
- (3) Panagadal iti Bokasional, Partuar iti Ima ken Industria
iti Av-away
- (4) Seguro sosial ken Salun-at
- (5) Edukasion ken dagiti Pagwarnakan
- (6) Pannakitakunaynay ken Pannakibinnulig iti labes dagiti
pagbeddengan

No. 8

**c) KADAGUPAN A PROBISION KEN
ADMINISTRATIBO**